

СВІТАНОК БІЛОРУСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА УЗУРПАЦІЯ ВЛАДИ РЕЖИМОМ ОЛЕКСАНДРА ЛУКАШЕНКА

Андрій Дідух

THE DAWN OF BELARUSIAN INDEPENDENCE AND THE USURPATION OF POWER BY ALEKSANDR LUKASHENKO REGIME

Andrii Didukh

Despite the geographical and cultural proximity, the contemporary history of Belarus is poorly represented in Ukrainian historiography. The study of the socio-political processes that took place in the Republic of Belarus after it became an independent country is necessary to understand the reasons for the failure of its nationally oriented course in 1991–1994, the Lukashenko regime's coming to power and its subsequent transformation into a state unfriendly to Ukraine and the Euro-Atlantic bloc.

After gaining independence during the «parade of sovereignties» in 1988–1991, Belarus began to experience the processes of national revival of the Belarusian language and culture and democratisation of social and political life, initiated by the national conservatives from the Belarusian Popular Front (BPF), but already in the fourth year of independence, the above-mentioned processes were curtailed and the Republic of Belarus, headed by the permanent president Alexander Lukashenko, became known as «Europe's last dictatorship». Nevertheless, mass opposition protests have been taking place almost throughout the entire period since 1994, from the so-called Minsk Spring to the large-scale protests of 2020.

The article generally chronicles the anti-authoritarian resistance of civil society in Belarus in the 1990s, examining the formation and activities of Zianon Pazniak's Belarusian People's Front party, the confrontation between different branches of power against the backdrop of Alexander Lukashenko's first victory in the presidential election and his subsequent usurpation of power, human rights violations, fraud during the presidential election, regime repression of the opposition and its activities. A special focus on the Belarusian Popular Front is due to the importance of this party as the most significant opposition force during the period of independent Belarus' existence.

Keywords: Belarus, Alexander Lukashenko, Belarusian Popular Front, Minsk Spring, 1990s in the Republic of Belarus, Belarusian opposition.

3 червня 1988 р. Газета «Література і мистецтво» опублікувала статтю З. Пазняка та Ю. Шмигальова про масові розстріли в урочищі Курапати. 19 червня відбувається демонстрація близько 10 000 людей; влада змушена створити комісію для розслідування розстрілів у Курапатах. 19 жовтня 1988 року відбулося установче засідання Білоруського історико-освітнього товариства пам'яті жертв сталінізму «Мучеництво Білорусі». На цьому засіданні за пропозицією З. Пазняка оргкомітет БНФ «Відродження», задуманий як суспільно-політичний рух за демократичні реформи суспільства та відродження білоруської нації, в якому можуть взяти участь як окремі громадяни та громадські об'єднання (Шыбека 2003, с. 437). Оргкомітет опублікував програмну заяву, в якій висвітлено спрямованість руху на демократичні реформи, реальний суверенітет Білорусі, національне відродження та захист прав людини. Серед членів Оргкомітету були Алесь Адамович, Василь Биков, Михась Дубянецький, Зянон Пазняк, Михась Ткачов, Юрій Хадика та Алесь Бяляцький. Установчий з'їзд БНФ, у якому взяли участь близько 400 делегатів, відбувся 24–25 червня 1989 р. у Вільнюсі, оскільки Президія Збройних Сил БРР не дозволила його провести в Мінську. З'їзд обрав Сейм, затвердив Статут, програму та резолюції щодо напрямів і методів діяльності: «Про політичний плюралізм», «Про білоруські національні символи», «Про державність білоруської мови», «Про подолання наслідків Чорнобильської катастрофи» та «Про проект Конституції БРСР» (Навумчик 2006, с.16). За радянських часів

для сприяння офіційній реєстрації в повну назву входив термін «за перебудову» – Білоруський народний фронт перебудови «Відродження».

Спочатку БНФ був об'єднанням неформальних культурних громад, організацій та громадян, які виступали насамперед за відродження білоруської мови та культури. Питання про відокремлення Білорусі від СРСР спочатку не піднімалося публічно: з'їзд затвердив статут руху, в якому зазначалося, що БНФ діятиме в рамках Конституції БРСР (Курьянович 2013). Зянон Пазняк був обраний головою Білоруського народного фронту. БНФ, як перша широка демократична організація, відразу ж стала головною речницею та організатором демократичних настроїв білоруського суспільства. 19 лютого 1989 року оргкомітет БНФ організував перший в Білорусі мітинг опозиції, дозволений владою. Мітинг, який проходив під історичними біло-червоно-білими національними прапорами, зібрав близько 40 000 людей; прийнята на мітингу резолюція вимагала скасування провідної ролі Комуністичної партії, закріпленої в Конституції. У тому ж році до Верховної Ради СРСР було обрано низку демократичних кандидатів за підтримки БНФ. У 1990 р. БНФ брав участь у виборах до представницьких органів влади БРСР. 25 лютого 1990 р. Близько 100 тис. Людей вийшли на мітинг протесту БНФ проти недемократичного проведення виборів. Після виборів у Верховній Раді була сформована фракція БНФ із 37 осіб із 345 депутатів. Загалом 60 депутатів було обрано за підтримки широкої громадськості завдяки відповідності програми БНФ настрою широкої громадськості. Цей коефіцієнт навряд чи відображатиме реальну популярність БНФ у той час через численні фальсифікації під час виборів. 23–24 березня 1991 р. Другий з'їзд БНФ виклав завдання у програмній заяві «Свобода-Незалежність-Відродження»: декомунізація, конституційний розвиток, реформа порядку влади, створення громадянського суспільства, перехід до ринку відносини, державна політика, культурне відродження та народна свідомість. Фракція БНФ у парламенті, де переважну більшість депутатів склали комуністи, склала ядро демократичної опозиції. Члени фракції БНФ ініціюють прийняття Декларації про суверенітет Білорусі, надаючи білоруській мові статус єдиної державної мови, проголошення незалежності Білорусі. Незважаючи на чисельну перевагу комуністів у парламенті, після поразки серпневого перевороту в Москві депутатам БНФ вдалося навіть домогтися тимчасового припинення діяльності Комуністичної партії Білорусі. Відзначаючи успіх БНФ на початку 90-х років, слід сказати, що вони стали можливими насамперед завдяки розвитку подій в інших країнах колишнього СРСР. Шлях Білорусі до незалежності повторював шлях до незалежності Литви, Латвії, Естонії, України – із затримкою та з меншою інтенсивністю подій.

У 1993 р. БНФ був юридично реструктуризований. Була зареєстрована Партія БНФ, яка взяла на себе політичні функції БНФ. Культурні функції повинні були залишатися за Громадським об'єднанням БНФ «Адрадження» як широкий громадський фронт. Справжнього організаційного відділення партії від фронту не було. У 1992 р. БНФ зазнав першої поразки. БНФ ініціював збір підписів за дострокові вибори нової Верховної Ради, але незважаючи на те, що було зібрано понад 450 000 підписів громадян, Верховна Рада відмовляється приймати рішення. Приблизно в цей час вплив БНФ почав слабшати. 29–30 травня 1993 р. Третій з'їзд БНФ затвердив програму, яка визначала шлях формування та функціонування ринкової економіки, конституційні основи, структуру влади, основи зовнішньої політики та геополітичні переваги Республіки Білорусь. Після помсти номенклатури на чолі з В. Кебічем – відставки С. Шушкевича з посади спікера парламенту – влада розпочала в своїх ЗМІ широкомасштабну кампанію з дискредитації не лише БНФ та його лідерів, а й цілей та історичні ідеали національно-демократичного руху (Пазняк 2010, с.11).

5 березня 1994 року Верховна Рада Республіки Білорусь прийняв нову Конституцію, яку було запроваджено президентська форма правління. Перші вибори президента були призначені на 23 червня 1994 року. У них брало участь шість кандидатів, які представляли досить широкий спектр політичних сил: глава уряду В'ячеслав Кебіч; колишній голова Верховної Ради Станіслав Шушкевич (відправлений у відставку на початку 1994 року); лідер Білоруського народного фронту «Адрадження» Зянон Позняк; секретар ЦК Партії комуністів Білорусі Василь Новіков; глава Союзу аграрників Білорусі Олександр Дубко; депутат Верховної Ради, директор радгоспу «Городець» Шкловського району Олександр Лукашенко. Аналітики відзначали, що президентська форма правління була ініційована оточенням прем'єра Кебіча з прицілом на заняття їм нової посади з більш сильними повноваженнями. Однак несподівано для команди глави уряду сильним конкурентом став Олександр Лукашенко, різко підвищив свій рейтинг на посаді керівника тимчасової антикорупційної комісії парламенту. У той же час представники національно-демократичного крила Позняк і Шушкевич не змогли знайти спільну мову і ви-

ступили на виборах в якості конкурентів, подрібнивши голоси електорату, симпатизував ідеям національного відродження (Пазьняк 2011, с. 53).

В результаті до другого туру вийшли Лукашенко і Кебич, які набрали відповідно 44,82% і 17,32% голосів (Позняк набрав 12,82%, Шушкевич – 10%, Дубко – 6%, Новиков – 5%). 10 липня під другому турі Лукашенко переміг з переконаливою перевагою, набравши 80,1% голосів виборців, які взяли участь в голосуванні (56% від загального числа виборців). Кебич задовольнився 14,1%.

Незалежні спостерігачі охарактеризували ці вибори як відносно вільні і демократичні, зазначивши при цьому використання адміністративного ресурсу і елементів «чорного піару» проти конкурентів прем'єра. Ряд політологів назвали підсумки виборів-94 «електоральної революцією». На їхню думку, пересічні громадяни, змучені економічними негараздами, пов'язаними з розпадом СРСР, таким чином висловили недовіру старій номенклатурі і проголосували за програму «наведення порядку», повернення в відносно благополучні і спокійні часи «розвинутого соціалізму». (Галубеў 2016, с. 174)

14 травня 1995 в Білорусі відбувся референдум з питань, які запропонував президент Лукашенко: про рівний статус білоруської та російської мов, про новий державний герб і прапор, про економічну інтеграцію з Росією, а також про право президента достроково розпустити Верховну Раду в разі порушення радою Конституції. Депутати Верховної Ради погодилися на референдум, але відхилили три з чотирьох питань, які пропонував Лукашенко – через їх невідповідності Конституції. В знак протесту проти референдуму 19 представників опозиційних партій вранці 11 квітня оголосили голодування в Овальному залі Верховної Ради і залишилися там ночувати.

Пізно вночі під приводом того, що будівля замінована, в зал увірвалися міліція і спецпідрозділи ОМОНу. До зали увійшли оператори з відеокамерами і начальник президентської охорони Михайло Тесовец. Він зажадав від депутатів залишити приміщення, але вони відмовилися. Потім до зали зайшли люди в шоломах з автоматами і встали по периметру, розповідав Голубєв. Депутатів побили, вивели (а деяких витягли) з будівлі, в автозаках розвезли по місту, після чого просто відпустили. На наступний день Лукашенко заявив, що знав про цю ситуацію і особисто віддав наказ про евакуацію депутатів з будівлі – «з метою їх безпеки». За заявами побитих депутатів генпрокуратура порушила справу, але незабаром припинила його. З усіх питань, виснесених на референдум, президента підтримали понад 75% виборців.

У 1996 році в Білорусі пройшов другий референдум, противники якого назвали його конституційним переворотом. Одне з питань, за який запропонував голосувати Лукашенко, звучав так: «Прийняти Конституцію Республіки Білорусь 1994 року зі змінами та доповненнями (нова редакція Конституції Республіки Білорусь), запропонованими Президентом Республіки Білорусь А. Г. Лукашенко». Ці зміни і доповнення наділяли президента, як він сам говорив, «царськими повноваженнями». Тепер він міг самостійно, без затвердження парламентом, призначати міністрів. Міг розпустити парламент. Укази і декрети президента стали мати вищу юридичну силу. На референдумі 83,7% тих, хто проголосував відповіли на це питання позитивно. Крім того, на референдумі білорусам запропонували відповісти на такі питання, як, наприклад, «Чи виступаєте Ви за вільну, без обмежень, покупку і продаж землі?» – 82,8% тих, хто проголосував відповіли «ні». На питання «Чи виступаєте Ви за те, щоб керівники місцевих органів виконавчої влади обиралися безпосередньо жителями відповідної адміністративно-територіальної одиниці?» – було 69,9% негативних відповідей. Проти скасування смертної кари проголосували 80,4% білорусів.

Проти проведення референдуму виступали Верховна рада і Конституційний суд. Останній пізніше погодився на його «рекомендаційний характер» – тобто був готовий врахувати результати, але не вносити зміни до Конституції.

«Насправді в Конституцію відразу внесли зміни. Президент ставав головним, а парламент залишався як би при ньому. Причому парламент розпускався всього через 10 місяців після його обрання. Відбулася зміна влади під вивіскою референдуму», – коментував подію член Конституційної комісії, доктор юридичних наук Михайло Пастухов. В одному з інтерв'ю Олександр Федута пояснює, чому референдум мав ознаки конституційного перевороту. «Рекомендаційний статусом» референдуму знехтували, а під час його проведення насильно змінили голову Центрвиборчкому. Прав на це президент не мав – механізм відставки глави ЦВК був прописаний в Конституції. Але Віктора Гончара просто виставили з кабінету, а його місце зайняла Лідія Ермошина (Карбалевич 1998, с. 59). Вона працює на цій посаді до сих пір.

Віктора Гончара називають одним з найяскравіших білоруських політиків того часу, розповіді про нього супроводжують епітетами «інтелігентний» і «харизматичний». Кандидат юри-

дичних наук, депутат Верховної Ради, віце-прем'єр, потім генеральний секретар Економічного суду СНД, голова Центровборчкому Білорусі – він був в команді Лукашенка з самого початку його президентської кар'єри. Саме Гончар посприяв зниженню віку, з якого можна займати посаду президента Білорусі, з 40 років до 35. «Ви що, Сашу злякалися?» – переконував він членів парламенту (Карбалевич 1998, с. 56). Лукашенко було на той момент 39 років. У 1996 році Гончар виступив проти зміни Конституції і як голова ЦВК відмовився визнавати результати референдуму. Його відсторонили від посади і більше в будівлю ЦВК не пустили. Гончар разом з 70 депутатами поставив підпис за імпічмент президента (Карбалевич 1998, с. 61). Але процедура не відбулася: частина депутатів під тиском відкликали свої підписи. Тоді депутати Верховної Ради 13-го скликання організували слідчу комісію з вивчення порушень президентом Конституції під час референдуму. Головою комісії став Гончар. Пізно ввечері 16 вересня 1999 року Віктор Гончар і його друг бізнесмен Анатолій Красовський зникли. Що з ними сталося – невідомо досі. На місці їх передбачуваного викрадення на асфальті виявили сліди крові, сліди гальмування автомобіля і осколки розбитого скла. Влада незабаром заявили, що не мають до цього відношення, а державні газети стали поширювати інформацію про те, що Гончар нібито інсценував своє викрадення і поїхав за кордон.

Кількома місяцями раніше в Мінську пропав ще один колишній соратник Лукашенко – Юрій Захаренко. Як і Гончар, він був в команді майбутнього президента під час виборів, а потім став міністром внутрішніх справ. Захаренко говорив, що залишався одним з небагатьох в оточенні Лукашенка, той чоловік відповідав йому правду. У 1995 році генерал-майора Захаренка зняли з посади міністра, а незабаром понизили у званні до полковника і звільнили з МВС. Після відставки він пішов в опозицію і зайнявся активною діяльністю: був одним з ініціаторів створення Союзу білоруських офіцерів і організатором Конгресу демократичних сил. Увечері 7 травня 1999 року Юрій Захаренко йшов від автостоянки до свого дому. Знайшлися свідки, які бачили, як до вусатого чоловіка підійшли двоє і заштовхали в машину темно-синього кольору. Він щось встиг крикнути, двері закрилися. Коли стало відомо про зникнення генерала Захаренка, ці люди здогадалися, кого в той вечір запихали в машину, і пішли в прокуратуру. У 2000 році сім'я Юрія Захаренка отримала політичний притулок в Німеччині. Кримінальні справи стосовно зниклих політиків багато разів призупиняли і знову відновлювали. В кінці 2018 року Слідчий комітет Білорусі в черговий раз призупинив попереднє розслідування у справі про зникнення Гончара, Красовського і Захаренко, оскільки «особа, яка підлягає кримінальному переслідуванню, не виявлено». Родичі зниклих вважають, що Гончар, Красовський і Захаренко були викрадені з політичних мотивів, і підозрюють, що до цих викрадень мають відношення вищі посадові особи країни (Данейко 2014).

24 березня 1996 року мінчани вийшли на традиційну акцію до Дня волі. Її організував БНФ, очолив особисто Василь Биков. Акція проходила напередодні підписання перших інтеграційних угод з Росією. За різними даними, в ній взяли участь від 20 до 30 тисяч осіб. Протестуючі зібралися на площі Незалежності і пішли до проспекту Франциска Скорини (зараз – Незалежності). На розгін несанкціонованої ходи були кинуті силові структури. 2 квітня того ж року проходять акції протесту проти підписання президентами Лукашенко і Єльциним договору про створення Союзної держави. 26 квітня проходить «Чорнобильський шлях», беруть участь в ньому близько 50 тисяч чоловік. Хода проходить по проспекту Скорини, його розганяють ОМОН, спецназ та інші. У цій протестній акції брали участь і члени української націоналістичної партії з УНА-УНСО. Вони були затримані. Протестні акції, які проходили навесні 1996 року, увійшли в історію під назвою «Мінська весна». Результатом цієї акції стало також те, що Зенон Позняк був змушений покинути країну та отримати політичний притулок у Сполучених Штатах.

7 жовтня 1999 року в Мінську пройшов «Марш свободи». Участь у ньому взяли понад 30 тисяч осіб. Акції передували вищезгаданий референдум 1996 року, по суті, розділив парламент (частина депутатів Верховної Ради XIII скликання увійшла до складу нового парламенту – Палати представників Національних зборів, а інша частина залишилася у Верховній Раді). Стало зрозуміло, який парламент вважати легітимним. У той же час йшов активний процес по створенню Союзної держави. Організатори акції подали заяву на проведення ходи від площі Я. Коласа до площі Незалежності, однак Мінгорісполком виділив для проведення мітингу площа Бангалор. У розгоні акції брали участь ОМОН і спецназ.

Отже, Олександр Лукашенко, який прийшов до влади на хвилі радянськофільських ностальгічних настроїв у результаті референдумів 1995 та 1996 рр., які опозиція вважає неконституційними, вдалося фактично узурпувати владу в країні, вдаючись до політичних репресій, у тому числі відвертих політичних вбивств. Опозиційним діячам, що не були знищені фізично, довелося мігрувати з країни або залягти на дно.

БНФ пережив свій розквіт у кінці 1980-х – поч. 1990-х, однак згодом не зміг отримати підтримку серед населення, висуваючи непопулярні гасла, що стосувалися національних, історичних та культурно-мовних питань.

Впродовж 1990-х рр. у Білорусі спалахували вуличні акції протесту опозиції, однак кожного разу жорстко придушувались за допомогою силового апарату. Можна також відзначити загальну нерішучість протестувальників та відсутність видимих лідерів.

Список джерел та літератури

ГАЛУБЕЎ, В. Ф., 2016, Гісторыя Беларусі ад заканчэння Другой сусветнай вайны да перыяду будаўніцтва незалежнай дзяржавы (1945–2016 гг.)

ДАНЕЙКО, Е., 2014, Безвести пропавшие в Беларуси: 15 лет нет ответа. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.dw.com/ru/%D0%B1%D0%B5%D0%B7-%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%B2%D1%88%D0%B8%D0%B5-%D0%B2-%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D1%80%D1%83%D1%81%D0%B8-15-%D0%BB%D0%B5%D1%82-%D0%BD%D0%B5%D1%82-%D0%BE%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B0/a-17923558>

КАРБАЛЕВИЧ, В., 1998, Путь Лукашенко к власти. Белоруссия и Россия: общество и государство.

КУРЬЯНОВИЧ, А., 2013, БНФ. Истоки. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://web.archive.org/web/20140408212728/http://www.istpravda.ru/bel/research/3279/>

НАВУМЧЫК, С. И., 2006, Сем гадоў Адраджэння, альбо фрагменты найноўшай беларускай гісторыі (1988–1995).

ПАЗЬНЯК, З. С., 2010, Развагі. Канцэпцыя новага Беларускага Адраджэння, кн.1, артыкулы і матэр'ялы (1990-III 1996).

ПАЗЬНЯК, З. С., 2011, Сэсія Незалежнасьці.

ШЫБЕКА З. В., 2003, Нарыс гісторыі Беларусі. 1795–2002.

References

DANEIKO, E., 2014, Bez vesti propavshie v Belarusy: 15 let net otveta [Missing persons in Belarus: 15 years no answer]. Deutsche Welle. [In Russian]. [Online]. Available from: <https://www.dw.com/ru/%D0%B1%D0%B5%D0%B7-%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%B2%D1%88%D0%B8%D0%B5-%D0%B2-%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D1%80%D1%83%D1%81%D0%B8-15-%D0%BB%D0%B5%D1%82-%D0%BD%D0%B5%D1%82-%D0%BE%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B0/a-17923558>

HALUBEV, V. F., 2016, Historiia Belarusi ad zakanchennia Druhoi susvetnai vainy da periadu budavnitstva nezalezhnai dziarzhavy (1945–2016 hh.) [The history of Belarus before the end of World War II and the beginning of the construction of an independent state (1945–2016)]. [In Belarusian]

KARBALEVICH, V., 1998, Put Lukashenko k vlasti. Belorussii i Rossii: obshchestvo i hosudarstvo [Lukashenko's Path to Power. Belarus and Russia: Society and State]. [In Russian].

KURIANOVICH A., 2013, BNF. Istoki [BPF. The Origins]. [Online]. Available from: <https://web.archive.org/web/20140408212728/http://www.istpravda.ru/bel/research/3279/> [In Russian].

NAVUMCHYK, S. Y., 2006, Navumchyk S. Sem hadov Adradzhennia, albo frahmenty nainovshai belaruskai historyi (1988–1995) [Seven years of Renaissance, or fragments of recent Belarusian history (1988–1995)]. [In Belarusian].

PAZNIYAK, Z. S., 2010, Razvahi. Kantseptsiya novaha Belaruskaha Adradzhennia, kn. 1, artykuly i materialy [Reasoning. The concept of the new Belarusian Renaissance, book 1, articles and materials] (1990-III 1996). [In Belarusian].

PAZNIAK, Z. S., 2011, Sesiia Nezalezhnasti [Independence session]. [In Belarusian].

SHYBEKA, Z. V., 2003, Narys historyi Belarusi [An outline of the history of Belarus]. 1795–2002. [In Belarusian].

Світанок білоруської незалежності та узурпація влади режимом Олександра Лукашенка

Незважаючи на географічну та культурну близькість, новітня історія Білорусі мало представлена в українській історіографії. Вивчення суспільно-політичних процесів, що відбувались у Республіці Білорусь після становлення її як незалежної країни, необхідні для розуміння причин провалу її національно-орієнтованого курсу у 1991–1994 рр., приходу режиму Лукашенка до влади та перетворення в подальшому у недружню до України та євроатлантичного блоку державу.

Зі здобуттям незалежності під час «параду суверенитетів» 1988–1991 рр., у Білорусі почали відбуватися процеси національного відродження білоруської мови та культури та демократизація суспільно-політичного життя, що було ініційовано націонал-консерваторами з БНФ (Білоруський народний фронт), проте вже на четвертому році незалежності вищезгадані процеси згорнулися і Республіка Білорусь на чолі з незмінним президентом Олександром Лукашенком стала відома як «остання диктатура Європи». Не дивлячись на це, ледь не увесь період починаючи з 1994 року спалахували масові протести опозиції: від т. зв. «Мінської весни» до широкомасштабних протестів 2020 року.

У статті загалом представлено хроніку антиавторитарного опору громадянського суспільства Білорусі у 1990-х рр., розглянуто утворення і діяльність партії «Білоруський народний фронт» Зенона Позняка, протистояння різних гілок влади на тлі першої перемоги Олександра Лукашенка на президентських виборах й подальша узурпація ним влади, порушення прав людини, фальсифікації під час президентських виборів, репресії режиму против опозиції та її діяльність. Окрема фіксація на «Білоруському народному фронті» обумовлена значенням цієї партії як найбільш вагомої опозиційної сили протягом періоду існування незалежної Білорусі.

Ключові слова: Білорусь, Олександр Лукашенко, Білоруський народний фронт, мінська весна, 1990-ті роки у Республіці Білорусь, білоруська опозиція.

Andrii Didukh, M. A. in History, Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Андрій Дідух, магістр історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-2621-678X>

Received: 23.02.2024

Advance Access Published: April, 2024